D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS
REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEXTUS.

TIT. I.
DE SERVIS FUGITIVIS [1], ET LIBERTIS [2] MANCIPIISQUE CIVITATUM, ARTIFICIBUS [3], ET AD DIVERSA OPERA [4] DEPUTATIS, ET AD REM PRIVATAM, VEL DOMINICAM [5] PERTINENTIBUS.

De furto, de usucapione, & longi temporis præscriptione.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Æmiliæ.

SErvum fugitivum sui [6] furtum facere, & ideo non habere locum nec usucapionem [7], nec longi temporis præscriptionem, manifestum est: ne servorum fuga dominis suis ex quacunque causa fiat damnosa [8]. S. Id. Decembr. MAXIMO II. & AQUILINO CONSS. 286.

De fugitivis requirendis.

2. Iidem AA. & CC. Pompejano.

REquirendi fugitivos potestatem fieri dominis, Præfidialis officii est. Dat. Kal. Maji, CC. CONSS.

De servis transeuntibus ad Barbaros.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Probum.

SI [9] fugitivi servi deprehendantur [10] ad [11] Barbaros [12] transeuntes: aut [13] pede [14] amputato [15] debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet alia [16] pœna afficiantur. Sine die & CONSS.

In AUTHENT. ut nulli Judicum. §. quia vero nos oportet. col. 9. tit. 17. al. 6. Novell. 134. cap. ult.

SEd [17] *novo jure si criminis qualitas membri* [18] *abscissionem exigat, una sola manus* [19] *abscindetur, sed pro furto nec morietur* [20], *nec aliquod membrum abscindetur, sed aliter castigabitur.* Fures *autem vocantur, qui occulte & sine armis hujusmodi delinquunt: Qui autem violenter aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, pœnis legalibus subjiciantur.*

De servo fugitivo suscepto.

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad Valerianum.

QUicunque [21] fugitivum servum in domum, vel in agrum inscio domino suscepit [22], eum [23] cum alio pari vel viginti solidis [24] reddat. Si vero secundo, vel tertio [25] eum susceperit, præter ipsum duos vel tres alios vel prædictam æstimationem pro unoquoque [servo] domino repræsentet. In minorum persona tutoribus vel curatoribus pœna simili imminente. Quod si ad prædictam pœnam solvendam is qui susceperit, minime sufficiat, æstimatione competentis judicis castigatio [26] in eum procedat. Quod si servus fugitivus ingenuum se esse mentitus, sub [27] mercede [28] apud aliquem fuerit: nihil [29] is qui eum habuit, poterit incusari. Sane mancipium torqueri [30] oportet, ut manifestet, utrum propter lucrum capiendum callide [a domino] ad domum, vel ad agrum ejus qui eum suscepit, immissus sit, an non. Quod si maligne factum esse ex servi interrogatione patuerit, servo etiam suo eum qui hoc fecerit, privari oportet, & ad fiscum pertinere mancipium. Dat. 5. Kal. Jul. GALLICANO & BASSO CONSS. 317.

De mancipiis libertivve artificibus pertinentibus ad Rempub. & ad fugam sollicitatis.

5. Idem A. ad Januarium.

MAncipia [31] diversis artibus prædita, quæ ad Rempublicam pertinent, in iisdem civitatibus placet permanere: ita ut si quis tale mancipium sollicitaverit [32], vel avocandum crediderit, cum servo altero [sollicitatum] restituat, duodecim solidorum summa inferenda Reipublicæ illius civitatis, cujus mancipium abduxerit. Libertis quoque artificibus, si sollicitati fuerint, cum eadem forma civitati reddendis: ita ut pro fugitivo servo, si sollicitudine Defensoris [33] non fuerit requisitus & revocatus, idem Defensor duo vicaria [34] mancipia exigatur: nec beneficio [35] Principali, nec veneratione [36] in ejus persona [jam] de cætero valituris. Dat. 16. Kal. Martii, CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. CONSS. 319.

Si repetenti servum fugitivum proprietas opponatur.

6. Idem A. ad Tyberianum Comitem [37] Hispaniarum.

CUm servum quispiam repetit [38] fugitivum, & alius [39] evitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam pœnam statuit, proprietatem opponit, vel in vocem libertatis eum animaverit, illico [40] nequissimus verbero [41], super quo ambigitur, tormentis subjiciatur, ut [42] aperta veritate, discceptationis terminus fiat: Quod non solum utrisque jurgantibus proderit, sed etiam servorum animos a fuga poterit deterrere. Dat. 15. Kal. Septembr. PACATIANO, & HILARIANO CONSS. 332.

De servo fiscali.

7. Imppp. VALENS, VALENTIN. & GRATIAN. AAA. ad Felicem Consularem.

SI quis servum fiscalem [43] putaverit occultandum, non solum eum restituere, sed etiam duodecim [44] libras argenti pœnæ [nomine] fisci juribus dependere compellatur. Dat. 2. Idib. April. GRATIANO II. & PROBO CONSS. 371.

1 De servis publicis populi Romani. 2 Vid. *tit. de fabricensib. lib.* 11.

3 Pœna Reipublicæ publici P. Romani nuptias cum ancilla contrahentis. 4 Partus hic sequitur conditionem patris. Atqui matris conditionem sequi debet. *l. partum. ff. fupr. de rei vind.* hoc fit mediate per matrem quæ ipsum virum sequitur: virum uxor, liberi matrem sequuntur, atque ideo patrem.

4 Vid. *L.* 47. *D.* 2. optime cohæret hic titulus superiori, vix est enim servus ut fugiat, quin fecum rem aliquam pecuniamve domini auferat, ut dixi *l.* 12. *§. ad l. Fab. de plagiariis.* 6 Vide *L.* 11. *D.* 3. Inde est ἐλλοπαρτίας *lucg.* 7 Agi ex delito & pretium simul consequi. 8 Ex pluribus actionibus contrariis una eligenda est: qua electa actor variare non potest. *l. §§. ff. h. t.* Imo concursus furti & mandati admittitur. *l. 22. §. 7. ff. mandati:* vide Cujac. 17. *observ.* 12. fed & Baldus hic varios casus profert, in quibus contraria cumulari potest *dicatur. tico.* Nam constitutio Friderici de quinque libris data ob violatam pacem fpecialis eft. 9 Mandatum intelligit, & ita dominus actionem ex fervi mandato adquirit. 10 Furto res fubreptas eas emptor apud eum vendidit, qui juris? tibi perit. *arg. l. 2. ff. de eo quod certo. l.* 11. *ff. de reb. cred.* Si certo loco non debuiffi, five te monui, ut remittares, five non monui, tibi non perit, fi idoneo homini vel publico tabellario perferendam dedifti. *l.* 20. *ff. commodati.* Nam etiam idoneus is eft, qui te monuit ut eam ne mitteres? nimirum: nifi fuffero ut ei rem ad me perferendam dares. *l.* 10. *in fin. l.* 11. *§.* 12. *in prine. ff. fin. ff. commodati.* 33 Quid fi cum tibi pecunia data effet, ut cui velles dares, & poft eam confumpferis? teneris mandati. *l.* 22. *§.* 7. *ff. mandati.* 34 Nifi conventus fit alia actione, puta in factum. *l.* 2. *fupr. ex quibus caufis infam.* alias furti actione convictus fit infamis. *l.* 63. *ff. h. t.* 35 Tributorum iniquus exactor, tenetur furti. *l.* 15. *Eclog.* 2. *ex lib.* 60. *tit.* 6. *a.* 21. 36 Adde *l.* 73. *ff. h. t.*

37 Aliud fi ignorans, aut non vana perluafione ductus. *l.* 2. *§.* 20. *ff. ut bonorum.*

38 Rei furtivæ, vel vi poffeffæ periculum ad furem & raptorem pertinet. *l.* 46. *ff. h. t. l. ult. fupr. de condict. furt.* nifi moram purgaverit oblatione. *ut hic, l.* 17. *ff. de cond. furt.* vel novatione. *d. l.* 17. vel ftipulatione. *d. l.* 17. *l.* 29. *in fin. ff. de verb. oblig.* vel fi inter judicati tempora res furtiva perierit, fine dolo malo furis condemnati. *l.* 14. *§.* 11. *ff. de eo quod mot.* alias quivis raptor eft in mora. *d. l. ult. t.* 1. *§.* 34. *ff. de ufur.*

39 Moram femper admittit, quisquis ea malitiofe tenetur. 40 *l.* 50. *ff. h. t.*

41 Plagio res exportata ufucapi non poteft. 42 Hic & male Graci videntur legiffe *de Fuga pro Plagio*, ut oftendit Cujacius 7. ad *Africanum fol.* 127. adde *l.* 60. *ff. de furtis.*

43 Vel quafi: puta tutorem. *l.* 4. *§.* 11. *ff. de ufurpat.* 44 Saltem fifc, puta fi rei æftimationem nacti fuerimus. *l.* 4. *§.* 13. *ff. de ufurpat.* fi rem pro tradita habuerit. *l.* 52. *ff. de ufurpat.* 45 Quid? actio furti daturne fucceffori? vindicatio datur fucceffori etiam fingulari. *l.* 2. *fupr. de patris. haered. l.* 39 *l.* 40. *ff. de cond. furt.* Condictio univerfali tantum fucceffori datur. *l.* 14. *l.* 18. *ff. de condict. furt.* nifi dominium ejus venditum fuit a teftatore. *l.* 10. *§.* 2. *d. tit.* non fingulari. *l.* 11. *d. tit.* actio vero furtiva univerfali datur. *l.* 47. *ff. h. t.* non fingulari, nifi ex nova caufa contractionis. & ita Rolandus a Valle accipit legem 47. *cit. ff. h. t.* §. *ff. de fervo corrupto.* 46 *l.* 35. *ff. de ufurpat.* ex etiam movetur, quod actio perfonalis non fequatur fingularem fucceffrem. Quod fi proprietas hæredi, alteri ufufructus fit relictus, quis agat? vid. *l.* 35. *ff. de ufurpat.*

46 Atqui furti actio datur ei, qui poffidet. *l.* 1. §. 15. *ff. fi ex teft. ademt. vbi.* 1. *liber.* 1. 35. *ff. de ufurpat.* noftro autem thenuste fucceffor non poffidet. vid. Bald. *hic.* 47 Ux or mortui mariti bona ab hærede apprehenda fabricipens furti tenetur. *ut hic.* fi eandum apprehenfa, non tenetur. *l.* 17. *§.* 1. multo minus fi conftante matrimonio fubripuerit. *l.* 1. *§. 7. rerum amotarum.* 48 Nam hereditati jacenti, id eft priusquam heres fit poffeffor, non dicitur furtum fieri. *l.* 2. *in fin. l. ult. ff. exhibita haered. l.* 35. *ff. de ufurpat.* nifi tribus caſibus. *l.* 68. *§.* 9. *ff. de furtis.* 49 Dixi ad *l.* 48. *§.* 1. *l.* 60. *ff. h. t.*

50 Partus rei furtivæ actione furti peti poteft. 51 Furtiva. *l.* 14. *ff. de condict. furt.*

52 Vindicatio de mancipiis. 53 Pœnalis actio rei perfecutionem non tollit, & e contra. *l.* 54. *§.* 2. *ff. h. t. l.* 7. *ff. de condict. furt.*

54 Extra pœnam rei perfecutio eſt.

Si servus publicis operibus deputatus connubium contrahat cum ancilla.

8. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino Præfecto urbi Romæ.

SI qui publicorum [1] fervorum fabricis [2], feu aliis operibus [publicis] deputati, tanquam propriæ conditionis immemores, domibus fe alienis, & privatarum ancillarum confortiis adjunxerint, tam ipfi, quam uxores [3] eorum, & liberi [4], confeftim conditioni priftinæ laborique reftituantur. Dat. 8. Kal. Auguft. TIMASIO & PROMOTO CONSS. 389.

TIT. II.
DE FURTIS [5] ET SERVO CORRUPTO [6].

De concurrentibus actionibus.

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Theogeni.

SI pecunia tua mandantibus fervis [tuis] quidam prædia comparaverunt: eligere [7] debes, utrum furti actionem [& condictionem,] an mandati potius inferre debeas: neque [8] enim æquitas patitur, ut [&] criminis caufam perfequaris, & bonæ [9] fidei contractum impleri poftules. Dat. 11. Kal. Maji, SEVERO & ALBINO CONSS. 195.

Si dominus pretium rei furtivæ non folvat.

2. Iidem AA. Negotiatoribus.

INcivilem [10] rem defideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam [11] pretium fuerit folutum a dominis. Curate igitur cautius [12] negotiari, ne non tantum in damna hujusmodi, fed etiam in criminis fufpicionem [13] incidatis. PP. Kal. Decembr. CHILONE, & LIBONE CONSS. 205.

De re nondum dedicata.

3. Imp. ANTONINUS A. Secundo.

SI nondum [14] rem templo divino dedicatam vitricus tuus furto abftulit: habes [15] adverfus eum furti [16] actionem. PP. 6. Id. Septembr. LÆTO II. & CEREALE CONSS. 216.

De servo sollicitato.

4. Imp. ALEXAND. A. Aurelio. [Herodi.]

ADverfus eum duntaxat, quem fervum tuum follicitaffe [17] dicis, fi eum deterioris animi fecerit, fervi corrupti agere potes. Quod fi follicitatum [18] occultaverit, etiam furti cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per [19] procuratorem exercere minime prohiberis. PP. Idib. Septembr. ALEX. A. CONSS. 223.

De venditore exhibendo.

5. Idem A. Cornelio.

CIvile [20] eft quod [21] [a te] adverfarius tuus exigit: ut rei quam apud te fuiffe [22] fateris, exhibeas [23] venditorem: nam a transeunte & ignoto te [24] emiffe, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro fufpicionem [25]. PP. 3. Kal. Maji, MAXIMO II. & ÆLIANO CONSS. 224.

De alienatione, contrectatione, detentione servi alieni.

6. Idem A. Pythidoro.

ALienum [26] fervum fine voluntate domini qui fciens vendiderit [27], feu donaverit [28], vel alio modo alienaverit [29]: nihil domino deminuere poteft. Et fi contrectet [30], vel apud fe detinuerit, etiam furtum [31] facit. PP. Kal. Maji, JULIANO II. & CRISPINO CONSS. 225.

De eo qui pecuniam perferendam accepit, & in suos usus convertit.

7. Idem A. Dato.

SI is cui te pecuniam ad matrem tuam perferendam [32] dediffe proponis, parva quantitate numerata reliquam in ufus fuos [33] convertit, furtum fecit. PP. Idib. Jun. MODESTO & PROBO CONSS. 229.

De exactore tributorum.

8. Idem A. Valentino.

ETiam furti actione [34] tributorum [35] exactor tenetur, fi te non [36] ceffante in tributoria exactione, fciens [37] quod nihil debetur, ancillam tui juris abduxit, aut vendidit: quæ res facit, ut nec emptor ufucapiat, vendicatioque tibi [ipfius] competat. PP. 10. Kal. Mart. POMPEIANO & PELIGNO CONSS. 232.

De rei interitu.

9. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Ædifio.

SUbtracto furto, vel vi abrepto mancipio, quamvis hoc rebus humanis [38] non oblatum [39] fuerit exemptum [40]: tam ad raptorem, quam ad furem periculum redundabit, & uterque eorum pœna legitima coërcebitur. S. 7. Kal. Februar. *Sirmii* *.

De usucapionibus, de successoribus.

10. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI abducta mancipia furto vel [41] plagio [42], venundata Præfes provinciæ perfpexerit, cum nec ab emptore propter cohærens vitium, antequam ad dominum [43] poffeffio revertatur [44], [hæc] ufucapi poffint: & te ei cujus fuerint, fucceffiffe [45] repererit, reftitui tibi providebit [46]. Sine die & Conſule.

De noverca, de furto manifesto vel nec manifesto.

11. Iidem AA. & CC. Demoftheni.

DE his quæ fubtraxiffe novercam [47] pupilli tui, precibus fignificas, Rectorem adi provinciæ: qui fi eam, poſteaquam [48] dominus rerum is pro quo fupplicas, factus eft, aliquid furatam cognoverit: non ignorat in quadruplum furti manifefti; nec manifefti [vero,] dupli actione furti conftituta, condemnationem formari. Dat. 7. Kal. Septembr. *Viminacii*, CC. CONSS.

De partu ancillæ furtivæ, & de concurrentibus actionibus.

12. Iidem AA. & CC. Quintæ.

ANcillæ fubtractæ partus [49] apud furem editi, priusquam a domino poffideantur, ufucapi nequeunt: matris furem, etiam horum caufa furti actione teneri convenit: quapropter furti [50] actione & condictione [51], vel adverfus poffidentem [rei] vindicatione [52] de mancipiis uti non prohiberis, cum altera pœnam [53] continens alterius electione minime tolli poffit. Nam extra [54] pœnam rei perfecutionem eſſe,

1 *L.* 11. *D.* 4. Fugitivus condemnato comparatur, fuique accufator dicitur. *l.* 15. *§. de probationib. Novell.* 53. *c.* 4. *verf. illum vero. l.* 7. *§.* 2. *ff. de fufpect. l.* 28. *in fin. ff. de bonis libert.* adde *l. ult. ff. de ſtatu.* Goth. Ad hunc titulum & lingulas leges vid. Guid. Papon. *Anſ.* Et Cujac. *tom.* 3. *comment. ad jus civile.* S. L. 2 *l.* 5. *verf. libertis. l.* 3. *ff. de ſenatu.* 3 *l.* 5. *l. h. t.* 4 *l. ult. l.* 3. *h. t.* 5 Id eſt, ad dominium Principis ejusve allis in rebus aliud fit fur, aliud res furtiva. Cujac. 17. *obſ.* 1. 6 *l.* 60. *ff. de furt.* 7. *Syn. Baſil.* 6. *ex lib.* 60. *tit.* 7. *c.* 6. *lib. Inſt. de ufucap.* 8 Vid. Fulvium *ad legem Aruntan.* Forcatulum *Aviaris c.* 11. Rævard. noſtrum *Tribonian. ſui pag.* 12. Mord. 9 Cepolla hanc legem ad naufeam usque repetit quem vide. 10 Barbari an hoſtes? an exteri? *l.* 2. *§.* 2. *de captiv. & commerciis. Eclog. d. loco c.* 8. ut & in *l.* 1. *§. quæres fupertori.* 12 Pœnam deprehenſi in delicto nondum perfecto, etiam patiuntur. *ut hic:* quoties nimirum voluntas certa, vel 13 Alternativæ pœnæ conſtituti poſſimus a lege, *ut hic:* tres pœnæ alternativæ conſtitutum. Quid hoc caſu, cujus erit electio an debitoris feu rei, ut minimum poſſit eligere? placet exiſtimantis judicis eſſe electionem, fi ad eum legis verba pœnam imponentia diceniariis, reſt, eſſe electionem. *l.* 1. *§.* 1. *ff. de effract. l. ult. ff. de inſtruc. l. plerumque.* 10. *§. ult. ff. de jure dot. Obſſ. in l. Lucio.* 23. *ff. de leg.* 2. Nec Andreas Pifanus placet exiſtimans poenis pluribus impoſitis, ſi pœnis in illis ſervitus pœnæ reo conſtituitur: reum, eamque certam pœnam, licet dura fit impoſita a lege, judicem imponere cogi: niſi magna admodum cauſa ſuadeat remittendam vel minuendam eſſe. Quid ſi incerta pœna ſeverius: ut non capitalem faciat, quam ex æquo bono pecuniariam eſſe ſufficit. Quid ſi plures fint lege impoſitæ? ſi utraque pecuniaria ſint & verba referuntur ad judicem, judicis: ſi ad reum vel neutrum, rei erit electio: ſi utraque corporales, vel una corporalis, altera pecuniaria, judicis erit electio. 14 Unico non duobus. ſic fallario nus, vel pes amputatur. *Nov.* 17. *Nov.* 42. Nec enim quis ita damnari poteſt, ut utraque membrorum quoad eius fieri poteſt, mulctari & puniri debet: Fugitivo pes hic ita amputatur: ſi etiam interdum. *l.* 3. *in fin. ff. ad l. Corn. de ſicariis. l.* 38. *§.* 1. *ff. de pœnis. l.* 5. *§. ſupr. de epiſc. & cler. l.* 7. *§. ad l. Corn. de ſicariis. vide quæ ſcripſi ad Novell. Leon.* 67. 17 Vide ad hanc authenticum Bartholomæi Cepollæ repetitionem. 18 Membri appellatione manus continetur, *ut hic loco.* 19 Pœna manus amputationis impoſita, quæri ſolet quæ manus amputari debeat: an quæ reus manu poteſt, puta ſiniſtra, ut vult *Ancarr.* Bartolus, Baldus, Cepolla? An qua plus poteſt? *arg. l. quæritur.* 10. *D. de nec.* 42. *D. de pœnis.* etiamſi ea prorſus fit debilis, aut manus non ſimilis. Cuſtrenſis, Anpotis puniendum eſſe cenſet Bolduis. Quid ſi vulneranti pœna manus impoſita, reus autem duo vulnera intulit? manus unius amputatio ſufficiet: quia vulnera ſimul ſunt illata, ideoque unicum tantum delictum cenſetur. Quid ſi ex uno delicto, manus amputationem meretur, ex alio pœnam capitalem? manus prius abſcindi: deinde capitis pœna affici debet. *Bart. Caſtr. Ang. Cepol.* adde quæ ſcripſi 2. *Feud.* 55. *§. callistis. in verb. tua manu.* In falſi ſcriptore ſingulare hoc videtur, ut ei dextera manus amputetur. *ibid. dextri.* 20 Furi vita non adimitur, ſed latroni. Quid ſi fur bis, terve furtum commiſerit? Baldus capitaliter ſuſpendio puniri poſſe putat, eamque communem opinionem eſſe fcribit Clarus *§. fenſ. §. furtum* 16. quin, pro unico tantum furto, modo ſit enormis: a quo Rolandus a Valle diſſentit 1. *conſ.* 91. Hoc conſtat, jure civili furtum interdum capitale fuiſſe, ex *l.* 15. *ff. de cond. cauſa data.* Præſtat tamen locorum conſuetudinem in ea re ſequi, & in dubio ad hanc Authenticum recurri, etiamſi quis ſepius furtum commiſſiſſe dicatur. vide Clarum *dict. loco.* Nam conſtitutio Friderici de quinque libris data ob violatam pacem ſpecialis eſt. 21 Mas vel femina: hæc enim voce ſexus uterque continetur. Nam ſi lex diciſſet, quæcunque perſona, maſculi continentur: non generis ipſius vocis vi, ſed ex propria ſuperiorum vocum natura. 22 *Subint.* dolo malo. Nam ut quis puniri poſſit de recepto fervo, dolose requiritur. eſt enim ipſa receptatio per ſe honeſta, qua nimirum alius alium juvat. Dolor tamen præſtimitur in eo, qui ſcire poteſt. ut quia res in publica fama eſt & notoria, in vicinia maxime. 23 Pœna fugitivum fervum recipientis. 6. *Harmenopul.* 13. 24 Æſtimatio hæc vulgaris fuit ſervi five mancipii. *l.* 1. *§.* 3. *de comm. ſerv.* 25 Geminata & iterata delicta gravius puniuntur. vid. Tiraquellum *tract. de pœnis. mult. arum. l.* 1. *in fin. ff. de pœnis.* quod Bartolus, Baldus & Imola verum eſſe putant, etiamſi in uno numero deficiat: quod inhumanum putat. Illud verius eſt, ſuperiorem ſententiam locum non habere in contractibus, in delictis levioribus, vel quoties adverſarius id non poſtulat: poſtremo, ubi reus ipſe nobilis eſt. Socinus *reg.* 21. 27 Errantem excuſat contractus ſcitus: quo jure moti nonnulli, negant eum delicto teneri, qui mercede conductus & ignorans in aliena ſylva arbores cecidit. Quæ opinio Accurſii in *l.* 23. *ff. de rei vind.* ob omnibus communiter adprobatur: Quid ſi in taberna mandatarium exculſeri, quoties res ei mandata licita fuerit. Bald. ad *l. ſi. ff. de accuſat.* vide Rolandum a Valle *conſ.* 54. *numer.* 6. 7. 8. 9. 10. 28 Titulus juſtus excidat dolo præſumpto. 29 Cur ita? pœna remittitur bona fide facientibus: five rem alienam, vel uxorem noſcitans, five res ſuas commodent, & commodatarius poſt eas abnegat. 30 Ad torturam interdum, ad confeſſionem delictorum animum, & libertatem perventur probationum penuria, in fecretis tractatibus & conſiliis. 31 Id eſt, 32 Malæ fidei. *l.* 5. *l. h. t. l.* 12. *in fin. l. h. t.* Negant tamen interpretes poſſeſſorem rei furtivæ furtum præſtare, niſi concurrentibus aliis in id conjecturis, ut furti non teneatur poſſeſſor, niſi ſcieuer rem alienam emiſſe probatus fuerit. *d. l.* 12. vel malæ & illaudatæ famæ. 33 Quid ſi dolofi poteſt. ut maximus ſit abſolutus, regellum tamen in eum: cui favit injuſte non habet, & merito: ut ne quis in proprio nomine pœnam exſolvit, eam ab alio repetat. 36 Hi fervi qui funt in fuga, nec vendi poſſunt, nec donari. vide Cujac. 17. *obſ.* 10. adde *l.* 6. *l. ad l. Fab. de plag.* 37 Comes Hiſpaniæ. 38 Ad condictione ex *l.* 4. *ſupr. h. t.* An officio judicis, ut vult Cynus? An ex rei vindicatione, ut vult Accurſius? prior verior eſt, nam agitur hic ad pœnam. Rei autem vitio dicatio aquæ æſtimatione dedicatur. *l. cum pater.* 77. *§. furdo. ff. de leg.* 2. 15 Id eſt, tibi non templo, vel pontificibus competit actio. *l.* 35. *ff. de literali. l.* 2. *ff. de publicanis.* 16 Non facrilegii: ut hinc colligitur de jure tertii poteſt excipi. 40 Illico ubi agitur, ſummarie agitur. 41 Eadem vox reperitur in *l. un. ff. de mulier. que ſe prop. ſerv.* 42 *l.* 13. *ff. de cerie. adde* Cujac. 17. *obſ.* 10. 43 De pœna fervum fiſcalem occultanti. 44 Atqui pœna quadruplum excedere non poteſt. *§. penult.* 21. *Inſt. de act. vid. Rald. hic.*

1 De servis publicis populi Romani. 2 Vid. *tit. de fabricenſib. lib.* 11.

3 Pœna Reipublicæ publici P. Romani nuptias cum ancilla contrahentis. 4 Partus hic ſequitur conditionem patris. Atqui matris conditionem ſequi debet. *l. partum. ff. ſupr. de rei vind.* hoc fit mediate per matrem quæ ipſum virum ſequitur: virum uxor, liberi matrem ſequuntur, atque ideo patrem.

4 Vid. *L.* 47. *D.* 2. optime cohæret hic titulus ſuperiori, vix eſt enim ſervus ut fugiat, quin ſecum rem aliquam pecuniamve domini auferat, ut dixi *l.* 12. *§. ad l. Fab. de plagiariis.* 6 Vide *L.* 11. *D.* 3. Inde eſt ἐλλοπαρτίας *lucg.* 7 Agi ex delito & pretium ſimul conſequi. 8 Ex pluribus actionibus contrariis una eligenda eſt: qua electa actor variare non poteſt. *l. §§. ff. h. t.* Imo concurſus furti & mandati admittitur. *l. 22. §. 7. ff. mandati:* vide Cujac. 17. *obſerv.* 12. fed & Baldus hic varios caſus profert, in quibus contraria cumulari poſſe dicatur. vide Clarum *dict. loco.* Nam conſtitutio Friderici de quinque libris data ob violatam pacem ſpecialis eſt. 9 Mandatum intelligit, & ita dominus actionem ex ſervi mandato adquirit. 10 Furto res ſubreptas eas emptor apud eum vendidit, qui juris? tibi perit. *arg. l. 2. ff. de eo quod certo. l.* 11. *ff. de reb. cred.* Si certo loco non debuiſti, five te monui, ut remittares, five non monui, tibi non perit, ſi idoneo homini vel publico tabellario perferendam dediſti. *l.* 20. *ff. commodati.* Nam etiam idoneus is eſt, qui te monuit ut eam ne mitteres? nimirum: niſi ſuffero ut ei rem ad me perferendam dares. *l.* 10. *in fin. l.* 11. *§.* 12. *in prine. ff. fin. ff. commodati.* 33 Quid ſi cum tibi pecunia data eſſet, ut cui velles dares, & poſt eam conſumpſeris? teneris mandati. *l.* 22. *§.* 7. *ff. mandati.* 34 Niſi conventus fit alia actione, puta in factum. *l.* 2. *ſupr. ex quibus cauſis infam.* alias furti actione convictus ſit infamis. *l.* 63. *ff. h. t.* 35 Tributorum iniquus exactor, tenetur furti. *l.* 15. *Eclog.* 2. *ex lib.* 60. *tit.* 6. *a.* 21. 36 Adde *l.* 73. *ff. h. t.*

37 Aliud ſi ignorans, aut non vana perluaſione ductus. *l.* 2. *§.* 20. *ff. ut bonorum.*

38 Rei furtivæ, vel vi poſſeſſæ periculum ad furem & raptorem pertinet. *l.* 46. *ff. h. t. l. ult. ſupr. de condict. furt.* niſi moram purgaverit oblatione. *ut hic, l.* 17. *ff. de cond. furt.* vel novatione. *d. l.* 17. vel ſtipulatione. *d. l.* 17. *l.* 29. *in fin. ff. de verb. oblig.* vel ſi inter judicati tempora res furtiva perierit, ſine dolo malo furis condemnati. *l.* 14. *§.* 11. *ff. de eo quod mot.* alias qui vis raptor eſt in mora. *d. l. ult. t.* 1. *§.* 34. *ff. de uſ.*

39 Moram ſemper admittit, quisquis ea malitioſe tenetur. 40 *l.* 50. *ff. h. t.*

41 Plagio res exportata uſucapi non poteſt. 42 Hic & male Graci videntur legiſſe *de Fuga pro Plagio*, ut oſtendit Cujacius 7. ad *Africanum fol.* 127. adde *l.* 60. *ff. de furtis.*

43 Vel quaſi: puta tutorem. *l.* 4. *§.* 11. *ff. de uſurpat.* 44 Saltem fiſc, puta ſi rei æſtimationem nacti fuerimus. *l.* 4. *§.* 13. *ff. de uſurpat.* ſi rem pro tradita habuerit. *l.* 52. *ff. de uſurpat.* 45 Quid? actio furti daturne ſucceſſori? vindicatio datur ſucceſſori etiam ſingulari. *l.* 2. *ſupr. de patris. hæred. l.* 39 *l.* 40. *ff. de cond. furt.* Condictio univerſali tantum ſucceſſori datur. *l.* 14. *l.* 18. *ff. de condict. furt.* niſi dominium ejus venditum fuit a teſtatore. *l.* 10. *§.* 2. *d. tit.* non ſingulari. *l.* 11. *d. tit.* actio vero furtiva univerſali datur. *l.* 47. *ff. h. t.* non ſingulari, niſi ex nova cauſa contractionis. & ita Rolandus a Valle accipit legem 47. *cit. ff. h. t.* §. *ff. de ſervo corrupto.* 46 *l.* 35. *ff. de uſurpat.* ex etiam movetur, quod actio perſonalis non ſequatur ſingularem ſucceſſrem. Quod ſi proprietas hæredi, alteri uſufructus ſit relictus, quis agat? vid. *l.* 35. *ff. de uſurpat.*

46 Atqui furti actio datur ei, qui poſſidet. *l.* 1. §. 15. *ff. ſi ex teſt. ademt. vbi.* 1. *liber.* 1. 35. *ff. de uſurpat.* noſtro autem thenuste ſucceſſor non poſſidet. vid. Bald. *hic.* 47 Ux or mortui mariti bona ab hærede apprehenda fabricipens furti tenetur. *ut hic.* ſi eandum apprehenſa, non tenetur. *l.* 17. *§.* 1. multo minus ſi conſtante matrimonio ſubripuerit. *l.* 1. *§. 7. rerum amotarum.* 48 Nam hereditati jacenti, id eſt priusquam heres ſit poſſeſſor, non dicitur furtum fieri. *l.* 2. *in fin. l. ult. ff. exhibita haered. l.* 35. *ff. de uſurpat.* niſi tribus caſibus. *l.* 68. *§.* 9. *ff. de furtis.* 49 Dixi ad *l.* 48. *§.* 1. *l.* 60. *ff. h. t.*

50 Partus rei furtivæ actione furti peti poteſt. 51 Furtiva. *l.* 14. *ff. de condict. furt.*

52 Vindicatio de mancipiis. 53 Pœnalis actio rei perſecutionem non tollit, & e contra. *l.* 54. *§.* 2. *ff. h. t. l.* 7. *ff. de condict. furt.*

54 Extra pœnam rei perſecutio eſt.

nulla juris quæstio est, cum etiam hi qui aliena mancipia comparaverint[1], si hanc causam non ignorent, furti actione teneantur. Dat. Idib. Octob. *Sirmii*, CC. CONSS.

De transactione.

13. Iidem AA. & CC. Domno.

POst decisionem[2] furti leges[3] agi prohibent. Quod si non transegisti[4], sed de sublatis partem tantum accepisti, residuum vindicare, vel condicere, & actione furti apud Præsidem [provinciæ] agere potes. Dat. Kal. Decemb. *Sirmii*, CC. CONSS.

De res ablatas suscipiente.

14. Iidem AA. & CC. Dionysio.

EOs qui a servo[5] furtim ablata[6] scientes[7] susceperint[8], non tantum de susceptis convenire, sed etiam pœnali furti actione potes. Dat. 8. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS.

De successoribus.

15. Iidem AA. & CC. Socratæ.

FUrti actione[9] minime teneri successores[10], ignorare non debueras. De instrumentis autem ablatis[11] in rem actione tenentes convenire potes. Dat. 3. Kal. Januar. *Sirmii*, CC. CONSS.

De servo alieno vendito.

16. Iidem AA. & CC. Arthemidoro & aliis.

SI servum[12] vestrum nutriendum qui[13] susceperat, venundedit[14]: furtum commisit. Dat. Kal. Octob. *Viminaci*, CC. CONSS.

De uxore.

17. Iidem AA. & CC. Cononi.

QUamvis [etiam] expilatæ[15] hereditatis criminis promiscuus usus exemplo actionis furti ream uxorem[16] fieri non patiatur: tamen heredes, itemque filii super his quæ de patris bonis possidet; adversus eam in rem actione[17] experiri non prohibentur. Dat. Idib. Decembr. CC. CONSS.

De naufragio vel incendio.

18. Iidem AA. & CC. Dionysiodoro.

IN eum, qui ex naufragio[18] vel incendio cepisse, vel in his rebus damni quid dedisse dicitur; intra annum utilem[19] ei cui res abest, quadrupli[20]: post[21] annum in simplum actionem proditam præter pœnam olim statutam, edicti forma perpetui declarat. Dat. Kal. Januar. *Nicomediæ*, CC. CONSS.

Nova constitutio Friderici Imperatoris de statutis & consuetudinibus contra Ecclesiæ libertatem editis tollendis, col. 10.

N*Avigia quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingente rupta fuerint, vel alias ad terram pervenerint, tam*[22] *ipsa navigia, quam navigantium bona illis integra reserventur*[24]*, ad quos spectabant, antequam navigia hujusmodi periculum incurrissent: sublata penitus*[24] *omnium locorum consuetudine, quæ huic adversatur sanctioni: nisi*[25] *talia sint navigia, quæ piraticam*[26] *exerceant pravitatem, aut sint nobis, sive Christiano nomini inimica.* † *Transgressores autem hujus nostræ constitutionis bonorum suorum publicatione*[27] *multentur: & si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum nostrum modis aliis compescatur.*

De falso procuratore.

19. Iidem AA. & CC. Nestiæo.

FAlsus[28] procurator depositum recipiendo, vel æs alienum exigendo citra domini voluntatem, furtum facit; ac præter rei restitutionem, actione [dupli] nec manifesti furti convenitur. Sine die & Consule.

De eo, qui servum alienum corrumpere conatus est.

20. Imp. JUSTIN. A. Juliano P. P.

S*I quis*[29] *servo alieno suaserit, ut aliquam rem domini sui surriperet, & ad se deferret*, servus autem hoc domino manifestaverit, & domino concedente[30], res ejus ad iniquum hujusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inventus fuerit rem detinens: quali teneatur actione is qui res suscepit, utrumne[31] pro occasione furti, an pro servo [corrupto], quia eum corrumpere voluerit, an non solum furti, sed etiam servi corrupti [is] obligetur, veteres dubitaverunt? Nobis itaque eorum altercationes decidentibus[32] placuit, non solum furti actionem, sed etiam servi corrupti contra eum dari: licet enim servus minime deterior factus est, tamen consilium[33] corruptoris ad perniciem probitatis servi introductum est, & quemadmodum[34] secundum juris regulas furtum quidem non est commissum, quia is[35] videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem res ejus contrectat, ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: ita & servi corrupti contra eum actio propter suum vitium non abs re extendatur, ut sit ei pœnalis actio imposita tanquam[36] reipsa fuisset servus corruptus, ne ex hujusmodi impunitate, & in alium servum qui [facile] possit corrumpi, hoc facere pertentet. Dat. Kal. August. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Si servus bona fide possessus furtum committat.

21. Idem A. Juliano.

APud antiquos quærebatur, si servus quem aliquis bona[37] fide possideat, furtum commiserit alienarum rerum, vel ipsius apud quem constitutus est: an ipse, [qui eum] bona fide detinet, noxalem furti actionem adversus verum dominum habeat, vel ipse ab eo, qui furtum passus est, prædicta conveniatur actione. Cumque generalis regula[38] ab antiqua prudentia exposita est, *hujus hominis gratia, pro*[39] *quo noxalem furti actionem suscipere quis compellitur, adversus alium furti actionem habere non concedens*, quidam ita eam per[40] conjecturam interpretati sunt, adversus bonæ fidei quidem possessorem nullo modo furti actionem extendi: ipsi autem, si furtum fuerit passus, adversus verum dominum furti actionem noxalem recte decerni. Tunc autem bonæ fidei possessorem furti nomine quod passus est, noxalem actionem contra dominum habere posse, quando servus sub domini [sui] fuerit constitutus possessione: & pro his rebus posse eum adversus dominum habere actionem, non solum quas servus subtraxit jam apud eum constitutus, sed & quas furatus est, quando fugit quidem a bonæ fidei possessore, adhuc autem nondum sub manibus domini [sui] fuerat constitutus. Quam interpretationem prisca quidem jura per conjecturam introducebant, nos autem altius, & [verius] ad eam respicientes, generalem regulam sic ab initio esse prolatam accipimus. Cum igitur bonæ[41] fidei possessor domini[42] cogitatione furem possidet[43], merito, donec apud eum constitu-

1 l. 37. ff. de cond. indeb. 2 d. l. 7. in pr. l. 61. §. 1. ff. de furt. l. 18. C. de donationib. 3 12. tabularum scilicet, dixi ad l. 12. tabul. lib. 2. tit. 24. c. 5. 4 Transigere de furto licet. 5 Num idem si a libero homine. Marsilius *consil. criminali* 53. *numer.* 26. negat idem esse. Differentiæ rationem hanc esse putat, quod hac lege nuda furtivæ rei receptio non spectetur, sed & servi corruptio. *l.* 20. C. *h. t. l.* 1. *ff. de servo corrupto.* ut hac ratione cesset hujus legis dispositio, si a libero homine res furtivas quis receperit. 6 Hoc est, res a servo subreptas. An aliud in recipiente latronem vel furem? Ait Marsilius *d. consilio.* dixi ad *l.* 1. *ff. de recept.* & C. *de his qui latrones.* aliud quoque in recipiente rem raptam. *l.* 3. §. *non tantum.* 3. *ff. de incendio. l. crimen.* 9. C. *ad l. Juliam de vi.* Aliud item in recipiente adulterii damnatam. *l.* 9. C. *ad l. Jul. de adult.* Aliud quoque in receptatore servi rerumque furtivarum simul. *l. si quis.* 12. C. *ad l. Fab. de plagiariis.* Sed & aliud in receptante fisci pecunias. *l. unic.* C. *de crimine peculatus*: Hos enim receptatores furti non teneri. Uno verbo, Marsilius illo loco existimat, eum qui sciens res furtivas recepit, nulla lege civili, furti pœna teneri. Nec hanc legem obstare: ut quæ generaliter non loquatur de quocunque rem furtivam recipiente, sed de eo qui rem a servo subreptam recepit. Hunc enim singulari jure furti teneri, quod videlicet præter rem receptam, servum corruperit. Cæterum hanc rationem cessare in cæteris, qui rem furtivam a libero homine sibi traditam recipiunt. 7 *l.* 35. *ff. h. t. l.* 1. *ff. de receptat. l.* 11. §. *fin. ff. de servo corrupto. l.* 6. *in fin. ff. ad l. Jul. pecul.* 8 Qui sciens res a servo subreptas recipit, furti tenetur. §. 4. *in fin. Inst. de oblig. quæ ex delict. l.* 10. C. *quod cum eo. l.* 12. C. *ad l. Fab. de plagiariis. l.* 14. *ff. commodati.* vide Rolandum a Valle 1. *cons.* 45. 9 6. Harmenop. 5. §. 1. pœnali scilicet. §. 1. *Instit. de perpet. & temp. l.* 1. *ff. de privat. del.* dixi ad *l.* 111. §. 1. *ff. de reg. jur.* 10 Ex furto delictoque defuncti. his adde quæ superius dixi de actione furti successoribus competente, ad *l.* 10. *in fin. supr. h. t.* 11 *l.* 27. *l.* 32. *ff. h. t.* 12 Et ita alienum. *l.* 6. C. *h. t.* 13 Hinc non illepide Baldus, *si pastor*, inquit, *lupus efficitur, furti tenetur.* 14 Aut constituit se emptoris nomine possidere, sufficit enim ad furtum, rem alienam ficte contrectasse. *Salicet.* 15 Uxor expilatæ hereditatis non tenetur *l.* 5. *ff. expilata.* 16 Dixi ad *l.* 11. *supr. h. t.* 17 *l.* 2. *ff. expilatæ.* 18 *l.* 1. *ff. de incendio.* 19 Vid. Cujacium 2. *observ.* 18. 20 *d. l.* 1. *l.* 44. *vers. idem ait. ff. de adquirendo rerum.* 21 Imo post annum non datur. *l.* 2. *in fin.* C. *de naufrag.* 22 Naufragio privati res suas jure non amittunt. Ideoque res naufragiorum neque a privato, neque a publica persona invitis earum dominis retineri possunt. Crudelitatis genus est, ultra naufragium velle desævire: & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa dedisse. Cassiodorus 4. *variar.* 7. 23 *l. ultim. ff. de incend. l.* 4. *l.* 5. C. *de naufrag.* §. 48. *Institut. de rerum divis. l.* 8. *ff. ad l. Rhod.* 24 Clausula generalis, *non obstante &c.* in constitutionibus Principum sufficit: neque enim singulas consuetudines & singula statuta scire princeps cogitur. *cap.* 1. *de constitut. in* 6. 25 Subripere licet impune res naufragii a pirata, vel hoste imperii, vel ab hæretico facti: ab alio facti non licet. 26 Piratæ comparantur reis majestatis divinæ & humanæ. 27 Pœna subripientis aliquid ex naufragio. 28 Falsus procurator furtum facit. *l.* 43. §. 1. *l.* 80. §. 6. *ff. h. t. l.* 24. C. *de procurat. l.* 18. *in fin. ff. de solution.* Falsus autem procurator est, qui nullum unquam mandatum habuit. Vel qui revocatum, vel ipso jure nullum habet. Bald. *hic.* 29 §. 8. *Instit. de obligat. quæ ex delicto.* 30 Furtum fit invito domino. C. *h. t.* interdum volenti, *ut hic.* 31 Videtur legendum, *utrumne furti: an pro servo quem corrumpere voluit? non solum furti, sed etiam servi corrupti is obligatur &c.* ut hæc sint in quæstione, an furti, an servi corrupti, an utriusque nomine teneatur. 32 Hæc est 22. decisio ex quinquaginta novis Justinianeis, ut videre est apud Inglois, quem vide *h. l.* Ans. 33 *l.* 47. *ff. de reg. jur.* 34 Hæc ἀντίθεσις obscura est: nos ita explicamus, Singularia duo hac lege proponuntur, reus, de quo hic agitur, furti tenetur, quamvis proprie furtum non fecerit: & servi corrupti, quamvis proprie servum non corruperit. Non furtum fecit, quia rem volente domino contrectavit: passus enim dominus rei est, rem apud eum (nimirum sollicitatorem servi) deferri, ut delata apud eum interciperetur, & in furto deprehenderetur. Non servum corrupit, quia servus ipse sollicitatorem domino indicavit, & communicato cum hero consilio apud sollicitatorem, rem domini detulit, ut sollicitator in furto deprehenderetur. His cognitis res ita confertur; quemadmodum adversus sollicitatorem in hac hypothesi datur furti actio, licet proprie furtum non fecit, hoc est, invito domino rem contrectavit: ita adversus eundem datur servi corrupti actio, licet servum ipsum (frugi & fidelem domino) non corruperit: hoc ideo, quia lex consilium corruptoris consideravit, non factum. 35 §. 6. *Inst. de obligat. ex delict.* 2. Gajus 10. §. 4. 36 *Tanquam*, particula fictionis nota est. Delicta facto & animo delinquentis perfecta puniuntur, etiamsi vera delicti definitione perfecta non sint perfecta. vide quæ dixi ad *l.* 18. *ff. de pœnis. l. unic.* C. *si quacunque præditus potestat.* adde quæ dixi ad *Novell.* 134. *cap.* 10. *l.* 5. *supr. de Episc. aud. l.* 5. C. *ad l. Jul. majest. l.* 1. *ff. de extraord. crimin.* 37 Pro servo bona fide possesso conveniuntur bonæ fidei possessores, furti noxali actione. *l.* 11. *ff. de noxalib.* 38 Regula antiquæ prudentiæ. 39 Regula hoc innuit, pro quo noxalem quis actionem suscipere cogitur, ejus nomine adversus alium actionem non habet. *vers. qui habet.* C. *h. t.* 40 Per conjecturam interpretari appellat argumentum a contrario. 41 Bona fide Titius servum alienum possidet. Servus ille noxam nocuit, furtum alii fecit: quæritur an bonæ fidei possessor servi nomine, noxali actione conveniri possit? potest. Quid si idem servus illi bonæ fidei possessori furtum fecerit? non potest bonæ fidei possessor ille noxali actione experiri adversus verum servi dominum. Cur ita? Vero domino furti actio ob servum competit: ita verus dominus furti actione noxali eo nomine conveniri non potest, *vers. qui habet.* Quid si servus apud bonæ fidei possessorem esse desiit & apud verum dominum esse cœpit? bonæ fidei possessor actione noxali conveniri amplius non potest. *vers. sin autem.* Potestne ob res furto sublatas experiri adversus verum dominum? potest: sed pro iis tantum rebus, quas servus furatus est, postquam apud bonæ fidei possessorem esse desiit. Quisque enim habet tunc furti actionem adversus dominum, cum ipse aliis teneri furti actione non potest. Ita emendo & lego hunc versiculum: *Qui enim &c.* apertissimo sensu, qui huc usque non perceptus a nostris videtur. Nam si quæsieris, cur bonæ fidei possessor, ex furto sibi facto a servo post amissam ejus possessionem agere adversus verum dominum possit? Hæc erit ratio: Bonæ fidei possessor post amissam servi possessionem, aliis furti actione noxali teneri non potest: igitur ab eo tempore jus furti actionis movendæ ei competere in aliquem cœpit. si rursus quæras in quem? nullum alium reperies, quam verum rei dominum. Atqui si servus mansisset apud bonæ fidei possessorem: bonæ fidei possessor furti non potuisset instituere actionem? non potuisset, sic enim (ut loquitur hic Justinianus) omnia ex tempore discernenda. Jus ex tempore variatur, tempus aliud alias actiones postulat: ita accidet, ut certa temporis parte, bonæ fidei possessor, hoc est, cum servum possedit, non habuerit (addita hac negatione necessario hic locus legendus est ex *vers. cum igitur* C. *h. t. ibi, & ipse adversus verum dominum*) actionem adversus verum dominum: & eodem tamen tempore teneatur (ita affirmative dispuncta negatione hic locus legendus videtur) actione extraneis. *d. vers. cum igitur.* Jus ex tempore variatur: tempus aliud alias actiones postulat: ita fiet, ut cum possessor bonæ fidei servum non possidet, habeat actionem adversus dominum, & non teneatur extraneis actione. C. *ibi. & bonæ fidei possessor.* Contra accidet, ut ipse dominus, cum servus apud bonæ fidei possessorem fuerit, non teneatur: cum esse desierit apud eum, sub actione constituatur. *ibi, & ipse dominus.* C. *eodem.* nisi quis malit ita legere totum hunc locum, *& bonæ fidei possessor in parte certa temporis non habeat actionem, & teneatur actione: & ipse dominus in alio tempore non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur &c.* hoc sensu, cum bonæ fidei possessor servum possidet, ex furto servi non habet actionem adversus dominum, licet eodem tempore extraneis teneatur furti. Hæc videtur sententia manifesta esse *vers. cum igitur* C. *h. t.* nihil tamen necessario mutandum esse. 42 Est hæc possessio civilis, quæ a Græcis dicitur τῇ ψυχῇ δεσπόζοντος κατοχὴ, 50. *Eclog.* 2. *cap.* 60. id est, animo domini, opinione domini. *l.* 22. §. 1. *ff. de noxalib. action.* 43 Apud bonæ fidei possessorem servus si furtum extraneo fecit, tenetur bonæ fidei possessor servi nomine noxali actione: nec tamen adversus verum dominum actionem habet.

tus est, & aliis tenetur noxali actione, si extranei furtum a servo fuerint passi, & ipse adversus verum dominum non habet actionem secundum regulam[1] dicentem: *Qui habet adversus*[2] *alium furti actionem, ipse ea teneri non potest.* Sin autem desinat in servi retentione[3], & ille apud verum dominum fuerit inventus: tunc ipse quidem noxali furti actione minime potest teneri: adversus autem verum dominum habet ipse furti noxalem actionem pro rebus, quas vel tunc furatus est, cum est apud verum dominum, vel antea postquam bonæ fidei possessoris retentionem[4] excessit, necdum apud verum dominum factus[5] est. Sic iterum regulæ generali casus evenit consentaneus. Qui enim habet tunc furti actionem adversus[6] dominum, ipse aliis teneri furti actione non potest, & sic ex[7] tempore omnibus discretis, vetustissima dubitatio nostro fœdere conquiescat, & bonæ fidei possessor in parte certa[8] temporis habeat actionem, & non teneatur [actione]: & ipse dominus in alio tempore[9] non teneatur actione, & in alio sub actione constituatur. † De eo [autem] qui liber[10] constitutus ab alio bona fide tenetur, si furtum commiserit, recte & sine aliqua dubitatione dicitur posse eum qui liber est cognitus, & ab ipso qui bona fide eum detinet, pro furto conveniri: & bonæ fidei possessorem, si extraneo furtum liber commiserit, non posse conveniri, sed ipsum pro suo furto respondere: quia generalis regula [de servo] prolata est: & pro[11] eo qui non servus, sed liber, & suæ potestatis est, noxalem moveri actionem impossibile, nostrisque legibus incognitum est. Dat. Kal. Octob. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De re commodata.

22. Idem A. Joanni P. P.

MAnifestissimi[12] quidem juris est, perpetrato furto, ei competere furti actionem, cujus[13] interest ne furtum committatur. Sed quærebatur apud antiquos legum interpretes, si quis commodavit alii rem ad se pertinentem, & ipsa subtracta est, an furti actio adversus furem institui possit ab eo qui rem utendam susceperit, idoneo[14] scilicet constituto: quia & ipse commodati actione a domino pro ea re conveniri possit? Et hoc quidem pene jam fuerat concessum, ut habeat ipse actionem, nisi inopia dignoscatur laborare: tunc enim furti actionem domino competere dicebant. Sed ea satis increbuit dubitatio, si tempore, quo furtum committebatur, idoneus erat [is] qui rem commodatam acceperat, postea autem ad inopiam pervenit, antequam moveatur actio quæ [ei] antea competebat: an debeat actio quæ semel ei adquisita est, firmiter apud eum manere, vel ad dominum reverti? Tum & hoc quærebatur, an in casu furti actio ambulatoria sit, necne? Sed omnem talem tractatum alia sequitur subdivisio, si ex parte solvendo sit is qui rem utendam accepit, ut possit non in totum, sed particularem solutionem ei facere: an habeat furti actionem, vel non? §. 1. Tales itaque ambiguitates veterum, imo magis (quod melius dicendum est) ambages nobis decidentibus in tanta rerum difficultate simplicior[15] sententia placuit: ut in[16] domini sit voluntate sive commodati actionem adversus[17] res accipientem movere desiderat, sive furti adversus eum qui rem surripuit: & alterutra earum electa[18] dominum non posse ex pœnitentia ad alteram venire actionem: sed si quidem furem elegerit, illum qui rem utendam accepit, penitus liberari: sin autem quasi commodator veniat adversus eum qui rem commodatam accepit, ipsi [quidem] nullo modo competere posse adversus furem furti actionem: eum autem qui[19] pro re commodata convenitur, posse adversus furem quidem furti actionem habere: ita tamen, si dominus sciens[20] rem esse surreptam, adversus eum, cui res commodata fuit, perveniat.

§. 2. Sin autem nescius[21], & dubitans rem non esse apud eum, commodati actionem instituit, postea autem re comperta voluit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem pervenire: tunc licentia ei concedatur, & adversus furem venire nullo obstaculo ei opponendo, quoniam [jam] incertus constitutus movit adversus eum qui rem utendam accepit, commodati actionem: nisi domino ab eo satisfactum est: tunc etenim omnimodo furem a domino quidem furti actione liberari, suppositum autem esse ei, qui [pro] re [sibi] commodata domino satisfecit: cum manifestissimum sit, etiamsi ab initio dominus actionem instituit commodati, ignorans[22] rem esse surreptam, postea autem hoc ei cognito adversus furem transivit; omnimodo liberari eum qui rem commodatam susceperit: quemcunque causæ exitum adversus furem dominus habuerit: eadem definitione obtinente, sive in partem, sive in solidum solvendo sit is, qui rem commodatam accepit. §. 3. Sed cum in *secundam* dubitationem incidebant, quid statuendum sit, si quis rem commodatam[23] habuerit, quam aliquis furto subtraxerit, & lite pulsatus condemnationem passus fuerit non tantum in rem furtivam, sed etiam in pœnam furti: & postea dominus rei venerit omnem condemnationem accipere desiderans, utpote ex suæ rei occasione[24] ortam: alia dubitatio incidit veteribus, utrumne rem tantum suam, vel ejus æstimationem consequatur, an etiam summam pœnalem? Et licet ab antiquis variatum est, & ab ipso Papiniano in contrarias declinante sententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet[25] variaverit, eligendus est, non in prima, sed in secunda ejus definitione, in qua lucrum statuit minime ad dominum rei pervenire: ubi[26] enim periculum, ibi & lucrum collocetur: ne sit damno tantum deditus, qui rem commodatam accepit, sed liceat ei etiam lucrum sperare.

§. 4. Cum autem in[27] confinio earum dubitationum *tertia*[28] exorta est [quæstio]: quare non, & eam decidimus? Cum enim apertissimi juris sit, non[29] posse maritum constante[30] matrimonio furti actionem contra suam uxorem habere, quia lex [ita] atrocem[31] [actionem] dare in[32] personam ita sibi conjunctam[33] erubuit: ejusmodi incidit veterum sensibus quæstio. Quidam[34] etenim re sibi commodata, hujusmodi rei furtum a sua muliere passus est: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem præstaretur, an propter necessitatem causæ, & maritus ejus, utpote actioni commodati suppositus, possit habere furti actionem? Et auctores quidem juris satis & in hac specie contra se jurgium exercuerunt: ex præsenti autem lege, & anterioribus nostris decisionibus quæ in ista positæ sunt constitutione, potest & hæc species apertius dirimi. Si enim domino dedimus[35] electionem ad quem voluerit pervenire: sive ad eum qui rem commodatam accepit, sive contra eum qui furtum commisit, & in hac specie maritus quidem propter matrimonii[36] pudorem, non furti, sed rerum[37] amotarum actionem habeat, si ipsum dominus elegerit: Dominus autem omnem licentiam possideat, sive adversus maritum commodati, sive adversus mulierem furti actionem extendere: ita tamen, ut si ipse[38] qui rem commodatam accepit, solvendo sit, nullo modo adversus mulierem furti actio extendatur: ne ex hujusmodi occasione inter maritum & uxorem qui non bene secum vivunt, aliqua machinatio oriatur, & forsitan marito volente uxor ejus extrahatur, & furti patiatur pœnalem condemnationem. Dat. 15. Kal. Septembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. III.
DE OPERIS[39] LIBERTORUM.

De operis tempore manumissionis impositis. De pretio. De alimentis.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Romano.

SI tempore[40] manumissionis operæ tibi impositæ sunt, scis te eas præstare debere. Solet[41] autem inter patronos, & libertos convenire, *ut pro operis aliquid*[42] *præstetur*, licet pretium[43] peti non possit, nisi[44] quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti necessitas suaserit: cum etsi operæ non erant impositæ, defectis[45] tamen facultatibus patroni, eum alere[46] cogebaris. PP. 3. Kal. Januar. CHILONE & LIBONE CONSS. 205.

De manumissionis causa tradito.

2. Iidem AA. Eutycheti.

MAnumissionis causa traditus, neque[47] in servitutem reduci a manumissore potest[48], neque impositas operas præstare cogitur[49]. PP. 6. Kal. Maji, ANTONINO A. II. & GETA II. CONSS. 206.

De eo qui nummis acceptis manumisit.

3. Iidem AA. Quintiano.

QUi nummis acceptis[50] ab extraneo, servum suum manumisit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: sive fuerant operæ impositæ, sive

1 De qua C. *vers. cumque generalis.* 2 Qui adversus alium furti actionem habet, is ea teneri non potest. Cur autem id receptum fuerit, satis non constat: aut constat imperfectissime: sic Urseius in non absimili specie eam rationem adfert, non fuit in potestate servi, ut uni dominorum serviat. *l.* 27. §. 1. *ff. ad legem Aquil.* quæ ratio satis est infirma, de qua vide Cujacium 17. *observation.* 15. ubi ostendit regularum juris, quas Jurisconsulti a majoribus per manus acceperunt, rationes, neque diligenter nimium conquiri, neque reddi nimis bonas. 3 Id est, naturali possessione. 4 Id est, naturalem possessionem amisit. 5 Sic homines sub fidejussione facti dicuntur. *l.* 2. *in fin. ff. de custod. reor.* reus sub custodia officii factus. *l.* 1. *infr. ad SC. Turpill.* in possessione factus. *l.* 11. *ff. ut in possess. legat. & Novell.* 17. εἰ δέ τινα ὑπὸ καὶ τὸν λόγον ποιήσεις, si aliquem sub verbo feceris. adde Cujacium 8. *observ.* 30. 6 Qui adversus dominum furti actionem habet, aliis ipse teneri furti actione non potest. 7 Tempora inter se concilianda ut contraria vitentur. 8 Quoties scilicet servum non possidet naturaliter. *versic. sin autem. supr. h. t.* 9 Quoties scilicet domini cogitatione furem possidet. *versic. cum igitur.* C. *h. t.* 10 Si liber homo, cum esset apud bonæ fidei possessorem extraneo furtum fecit, ipse tenetur, non bonæ fidei possessor. 11 Liberi hominis causa non datur noxalis actio. *l.* 42. *ff. de noxalib. l.* 13. *in fin. ff. de interrogat.* quod ad mercenarios servos nostri temporis potest extendi. *l.* 89. *ff. de furtis.* 12 Est 23. ex 50. decisionibus. vid. §. 16. *vers. Sed nostra. Instit. de obligat. quæ ex delicto.* Goth. Adde Inglois. *Ans.* 13 Furti actio competit ei, cujus interest furtum non committi. *l.* 10. *ff. de furtis.* ex causa scil. honesta. *l.* 11. *ff. h. t.* 14 Vide Modestinum 2. *differentiarum* apud Ruffinum *tit.* 10. *in fragmentis Pythæanis.* 15 Simplicitas legibus amica. §. 7. *Inst. de fideicomm. hered.* §. 3. *vers. & hæc. Instit. de legit. agnatorum success.* 16 Qui rem commodavit, agere potest rei nomine, vel in ipsum furem, vel in commodatarium, *l.* 14. §. 14. 16. *l.* 68. *ff. de furtis.* §. 16. *Instit. de obligat. quæ ex delict.* 17 Commodator, quoties res commodata apud commodatarium furto sublata est, vel adversus commodatarium commodati, vel furti adversus furem experiri potest: sic ut alterutra actione electa ad aliam redire non possit: sic denique ut alterutro electo adversus alium non possit experiri. Quid commodatarius? conventus a commodatore rem suam commodatam furto subreptam esse sciente, furti actione adversus furem experiri potest, *ut hic.* Quid si a commodatore, furtum ignorante aut dubitante, commodati actione commodatarius conventus sit? licet commodatori ab instituta commodati actione discedere, & commodatario prætermisso, furti actionem adversus ipsum furem instituere, nisi a commodatario suum sit jam consecutus: hoc enim casu uterque, & commodatarius & fur a commodatore conveniri non possunt: licet fur ipse a commodatario possit eo casu conveniri. §. 2. *vers. nisi domino.* Quid si a fure solidum non possit exigere? nullum regressum adversus commodatarium etiam locupletem habiturus est. §. 2. *vers. omnimodo.* 18 Commodator furem vel commodatarium eligere potest, eorum uno electo adversus alium non agit. *d.* §. 16. nisi ignorans egerit. §. 2. C. *h. t.* 19 Commodatarius conventus a domino adversus furem potest agere. 20 Vid. §. 2. *infr. h. t.*

21 Ignorans eligere non potest, nec dubitans. 22 Commodatario res commodata furto subtracta est a fure: is rem furtivam & pœnam a fure consequitur. Commodator post superveniens ea judicio sic exacta a commodatario petit? injuria agit: rem enim suam tantum vindicare potest: pœnam furti commodatario adjudicatam condicere non potest: tametsi occasione rei commodatæ ea orta sit. Cur ita jus est? periculum commodatæ rei subire potuit commodatarius, lucrum igitur ex ea re natum, ejus esse debet, *ut hic.* 23 Idem in locato. vide *l.* 9. *ff. locat.* aliud in pignore. *l.* 22. *ff. de pignorat. act.* 24 Occasione rei nostræ orta, non semper nostra sunt. 25 Papinianus variavit, *ut hic. & l.* 6. §. 1. *ff. de servis exportand.* variarunt & alii Jurisconsulti. vide quæ scripsi ad *l.* 75. *ff. de reg. jur.* 26 Vide *l.* 10. *ff. de reg. jur.* 27 Confinium dubitationum. 28 Si marito res commodata ab uxore subtrahitur, uxor a rei domino furti conveniri potest: a marito, furti non potest: sed in factum actione. 29 *l.* 2. *ff. rerum amot.* 30 Aliud est post divortium. *l.* 3. *ff. rerum amot.* 31 Atrox actio furti. 32 Atroces actiones in personas conjunctissimas non damus. 33 Conjuncta persona viro mulier est: quod in accusationibus, atrocioribus actionibus & testimoniis servandum. 34 Commodatam rem marito ab extraneo quodam uxor furto surripuit: quæritur an a domino rei mulier possit conveniri furti actione, an potius maritus ipse commodati conveniendus est? Potest alteruter conveniri: uti rei domino sederit, seu visum fuerit. Pone maritum conventum esse: poteritne maritus adversus uxorem, in hac specie furti agere? Non poterit, sed rerum amotarum tantum propter matrimonii pudorem, *ut hic.* Quid si commodator maritum elegit, neque ab eo solidum possit consequi? furti actionem instituere adversus mulierem commodator non poterit. *vers. Dominus.* C. 35 §. 2. 3. *supr. h. t.* 36 Propter matrimonii pudorem uxor constante matrimonio furti a marito non convenitur. 37 *l.* 2. *l.* 3. §. 3. *ff. rerum amotarum.* 38 Commodator si ab uxore commodatarii furtum fuerit rei commodatæ passus, uxorem commodatarii prius convenire non potest, quam marito inidoneo judicato. adde *l.* 28. *ff. rerum amot.*

39 *L.* 38. *ff.* 1. 40 Operæ tempore manumissionis impositæ sunt præstandæ. Tempore manumissionis dicuntur imponi, quoties, nisi operæ promissæ essent, libertas data non esset. *l.* 77. *ff. de solution.* 41 *l.* 24. *ff. h. t.* 42 Id est, aliquod pretium, *ut* C. 43 Pro futuris operis pretium non potest exigi a patrono, nisi conventum sit, vel necessitas id exigat. *l.* 24. *ff. h. t.* 44 Charitativum subsidium (sic enim nostri loquuntur interpretes passim) suis subditis necessitatis tempore dominum imponere posse hinc colligunt: & quidem personalium servitiorum loco, & ad eorum tantum æstimationem. *arg. l. si libertus.* 27. *ff. h. t.* 45 Id est, deminutis aut consumptis. 46 Alere patronum inopem libertus cogitur. *l.* 5. §. 18. *ff. de agnosc. liber.* 49. *Ecl.* 3. *c.* 51. 47 *l.* 32. *ff. h. t. l.* 1. §. 5. *ff. quarum rerum actio.* 48 Cur ita? non præstat beneficium, qui debitum reddit. *l.* 13. *ff. h. t.* Operas potest imponere, qui ultro tantum non ex necessitate manumisit. 49 Erronea promissio operarum non valet. 50 Qui manumisit, acceptis ab extraneo nummis, operas imponere non potest.